

Зоран Стојиљковић
СВА ЛИЦА ОПОЗИЦИЈЕ

Зоран Стојиљковић

СВА ЛИЦА ОПОЗИЦИЈЕ

(1990 - 2015)

M
Vukotić
Media

Београд, септембар 2015.

РЕЧ АУТОРА

Због још овог судбинског значаја и утицаја који политицима има на животи људи на овим просторима, суочавање са већ четврти века дугом историјом обнове вишепартизма, и то након више од пола века политичког једноумља, више је него нужно. За све нас који још живимо у Србији то је, истовремено, и мука бар накнадног суочавања са социјалним преходним, најчешће наивним и недовољно промишљеним, политичким изборима. И, заиста, зашто смо ласали тако како смо ласали или зашто (више) не ласамо? Чиме смо се све руководили када смо учествовали у политичким пројектима? Зашто данас не пројектујемо и када смо дубоко незадовољни?

Одговоре на бар нека од ових питања може пружити критичко истраживање догађаја на политичкој сцени Србије од обнове вишепартизма до данас. На моју одлуку да се усудим да то покушам пресудно су утицали и заслужни су, или пре одговорни су, моји пријатељи Дубравка Вујановић и Мањо Вуковић. Смањали су да на петнаест година од истооктобарских промена вреди најбољи књижевни политички врлозанима кроз које пролази Србија и у којој главни актер треба да буде политичка позиција и да онај посао на ваљан, релезивно и јак и неирисан начин, могу да обавим.

Са временске дистанце од 15 година, сам повог, 5. октобар 2000, очекивано јуби још овог митске димензије и стајшис „октобарске (р)еволуције“ и догађаја вододелнице којом

се животи дели на период пре и после њега. Испраживања показују, међутим, да већ деценију уназад најполовична већина грађана Србије сматра, чак, да се тога дана јошово ништа, сем промене парнице на власти, и није догодило. Пришом је број оних који верују да је то почешак пропадања Србије приближно изједначен са уделом оних који и даље мисле да је то почешак њеној демократској преображаја.

Логично се поставља питање шта се то, у међувремену, десило да се доминантна интелекција значаја 5. октобра сведе са димензије револуционарне прелома на оквир политичкој догађаја, којим је Србија изашла из периода ауторитаризма и изолације и тек отворила шансе за пут од парнокраије ка консолидованој демократији.

Пре свега, продужено стање „дефектне“ демократије, грађено кризом и сиромашивом и незајосленошћу, као и јошово ендемски укорененом и раширеном корупцијом, развело је брзо можда и превелика очекивања и пробуђене наде грађана и довело до губитка енергије за промене.

Разочарење, цинизам и индиферентност остали су доминантно стање духа, грађено дубоким неверењем у политичке елите. Након истреволуционарне еуфорије и крајкој мегеној месеца између нових демократских власти, кључних актера међународне заједнице и грађана, задовољство збој обарања изолационистичкој и ауторитарној режима требало је заменити тешким послом његове политуне демонстраже и грађења и паралелној стабилизовања – демократској порејка.

Демократски политички и цивилни актери суочили су се брзо са бројним искушењима и изазовима, који су последишно открили сву дубину разлика унутар „демократској блока“. Осим и даље актуелној, радикалној раскида са прошлошћу, прву кључну прејреку чине размере сиромаштва и незајослености у Србији. Истовремено, њихово регукова-

ње је, уз еизистѐнцијалну сијурносћ, владавину љрава, љолићичку сћабилносћ, основни захћев који се љосћавља љред свакој љолићичкој акћера који љрећендује на освајање, и још важније и ћеже, одржање на љозицији власћи.

Друју љрују изазова љредсћављали су и љредсћављају и даље догаћни захћевии које љред владе изручују међународне финансијске орћанизације, укључив захћеве за рационализацијом и реформом јавне уљраве, образовања, здравсћва и пензионој сисћема, али и даљом љриваћизацијом и ресћрукћуирањем љривреде, љре свеја великих инфрасћрукћурних сисћема. Иронија судбине је, међућим, у ћоме шћо и љрећходне мере либерализације и љриваћизације нису даље љозићивне резулћаће љо зајосленосћ и сћандард љраћана ни љећнаесћак љодина након свој зајочињања.

Раздиране борбом за власћ, инћерним сукобима и афе-рама, нове власћи нису усћеле да сћворе оћераћивну сћраћећију развоја, али ни да ефећивно реформишу државни аћараћ. Изложене великим љробућеним очекивањима љраћана оне су се суочиле са исћањеним љочейћним љоверењем. Но, љовраћак „сћарих” љићања са национално-љолићичке аћенде, љосебно љићање решења сћаћуса Косова након (само)љроћлашења независносћи, љоново је Србију враћио у аћмосферу и односе нећоверења из 1999. љодине.

Паралелно избијање љланећарне економске кризе и ље-но кумулирање са инћерним узрочницима кризе, свом си-лином су оћворили љићање урћенћној изналажења новој модела и сћраћећије развоја. Око шћоја, љолићички акћери широко окуљени у неку врсћу љолићичкој кишобрана за љромене су се, чини се, дефинићивно разишли.

То љовори у љрилој ћврдњи да заокруженој и кохеренћ-ној концепћиа и сћраћећије љромена и није било, односно да широка формула окуљања љроћивника (али и љоколеба-них и инћересно”куљених” љрићадника режима), за руше-

ње претходној, није ефикасна и делатна и за праћење квалитативно новог поретка.

Политички прамајизам и логика хода ка власти довели су, у међувремену, и до еволуције социјалиста и доделе унутар радикала и снага на политичкој сцени у коме су и на власти и у опозицији измешани и борборници и противници петоктобарских промена. Тиме је и ова снажна, али тек конјуктурна линија политичких, али и ширих социјалних и културних додела, за само неколико година изубила на утицају.

Последично, позивање на дух и наслеђе 5. октобра има још увек значајну симболичку, али малу прамајско-политичку уопштебну вредност у актуелним политичким преразврставањима. Ради се о сорадничким, у време избора актуелизованим расправама, о томе ко је, унутар круга некадашњих политичких савезника, издао или изневерио дух 5. октобра или ко стоји у позадини убиства премијера Ђинђића. Данас, тек за политичке и, посебно, цивилне актере изван средишње политичке мајнице, на крајњем реформско-модернистичком (ЛДП) или конзервативном национал-социјалистичком пољу (СРС), 5. октобар може још представљати предмет жестоке одбране или осорвања.

Сасвим сувројно ствар стоји на симболичкој и идентитетској равни за нас учеснике прошлости из деведесетих. За моју породицу, пријатеље и бројне познате и неознате учеснике, који су, деведесетих, исказали праћански отпор и пркос и не помишљајући да ја, након промена, политички најлаше, то време осећаје као сећање како Србија уме и може да се усрави и буде достојанствена, још ово отмена у свом неирисајању на (изборну) превару. На другој страни, показало се поново на делу правило да, када се праћани гемобилишу и враће својим свакодневним животима, програде унутрашње и спољне политичке кухиње и интјересне

калкулације. На крају власӣ посто̄јане само софистицирани-
ја и манипулативнија, а учесницӣ прошестиа̄ остиа̄ну у расе-
јању или се оидределе за унутрашњу јавну и политичку еми-
грацију.

Понуду да напишем књиу о бројним лицима, али и на-
личјима, оидозиције, у свом еидиреиу, одмах сам прихва-
тио, а онда сам се суочио са бројним дилемама. Пре свеиа̄,
за четвртӣ века, заубљени у лавиринтӯ транзиције̄ преишли
смо иуӣ између два режима, односно најравилӣ иун круӣ од
фолклорно-балканске „социјалистичко-самоуравне” вари-
јанте̄ периферијској реал-социјализма до исто̄ иако̄ перифе-
ријске, прилично бруталне и социјално наказне варијан-
те̄ капитализма. Истовремено, кроз расиа̄д и рай̄, санкци-
је и бомбардовање, живећи у све ужем оквиру, прошлӣ смо
кроз четири државна оквира - СФРЈ, „скраћену и сужену” СРЈ,
иа̄ конфедерализовану Србију и Црну Гору и, са огласком и
Црне Горе, завршили у Србији са ампушираним и (излега)
изубљеним Косовом.

Очистӣ ради се о иидово несавладивом проблемском кру-
иу, иако да се нужно свака анализа мора свестӣ и фокусира-
тӣ иек на поитичку динамику односа актера̄ са простора̄
Србије.

Чињеница да су оидозиција и власӣ, у међувремену, мења-
ли улоје̄ нужно захтева да у стварӣ не иоворимо о оидозицији
већ о, веома разнородним, оидозицијама.

Када сви пређу иуӣ од оидозиције ка власӣ, иидово неу-
збежна последица је и да иовор о оидозицијӣ прерасте̄ у при-
чу о (не)успешним стратијеијама̄ долажења на власӣ, којој
је разматрање оидозиције̄ иек иолазни моитив и оквир. Заио̄
смо̄ трађу и стуркуриралӣ у ирӣ иоилавља.

Прво чинӣ иурбуленна̄ владавина Милошевића и СПС-а,
која завршава 5. октобра 2000. иодине.

Друио, власӣ странака̄ наследница̄ ДОС-а, која се завр-

шава 2012. године победом Томе Николића на председничким изборима и уласком најредњака у власти. Можда је још прецизније да се, као „почетак краја“, узму избори 2008. године и улазак СПС у власти, чиме коначно пада и додела на странке власти пре и после 5 октобра.

Најзад, прећи актуелни период „повраћка описаних“, овога пута у новом „евројском руху“, у њеном смислу почиње политичким нокаутом који су доживеле странке власти из двехиљадинских на изборима 2014. године.

Тиме је, истовремено, дошло и до групе смене власти, односно стања у коме једна политичка формација оде са власти и поново се на њу (мирним путем) враћи, што Хантингтон користи за ознаку консолидовања минималне, изборне демократије.

Ризик хаоса и неуређености настајао сам да ублажим уводним одређењима и причом о политичкој позицији и лоци склапања и расклапања изборних коалиција, као и покушајем тумачења лоике и динамике промена позиција и односа на политичкој маји Србије.

Због већ још лејендарној политичкој неуролејства жишља Србије и потребе да се сваки ризик самопроцене избејне укуцавањем поверења у неког од лидера који ће се (неко време) слепо пратићи, учинило ми се важним да се понека реч проговори и о неким од лидера који су обележили ових четврти века и моћивима и разлозима (не)верности њихових следбеника.

Најзад, изузетна „зайљивост“ шеме, одсуство временске дистанце и, пошћено речено, шек ораничени увид аутора у све рукавце дојајаја које (пр)оцењује, нужно су водили претераној уопшћености и шемаћичности, односно сведености емпиријској материјала на илустрацију понуђених модела и концепата тумачења.

Моја жеља да се сложена материја изложи на целивит и

системајичан, а истовремено и релативно сведен, концизан начин, лако доведе до претераних јоједностављивања и/или неразумљивости, јојуј Хорацијеве изреке: *brevi esse laboro, obscurus fio* - *тјрудим се да будем крајтак а јосјајем неразумљив*. Тој ризика сам, и тје како, свесјан.

На крају, иако ова књија нема тјежину и мудростј и зрелостј јолијичке басне, може ли се из свеја шјо смо јроживели извући нека јоука јде смо ми тјо данас?

Прва јоука је бејати шјо даље од једноумља и једноумника. Самоконјирола и свесј да не јлумимо боја и не мислимо да смо увек ми у јраву и осећај да се не узносимо и бахатијмо док смо у сеглу власји, али и не јонжавамо када са ње јаднемо, чини се, универзално је наравоученије - у складу са оном народном умојворином да ничија није јорела до зоре.

Нејрисјрасностј и једнак аршин јрема свима, ја и себи, је следеће корисно јравило. Није јрисјојно и свакако не води корисји и истјини насјојање да над онима који нам нису јолијички блиски јримењујемо јринциј да њховим делима судимо изван тјадашњеј конјексја јримењујући накнадну јаметј и сазнања, а да се, истовремено, нама и нашима све болеживо ојрашја.

Наравно да тјо не значи и бескрајну релативизацију и ојросј за силне нејодойшјине и цену суноврајја које ће исјашјајти и наредне јенерације.

Кључним ми се чини јојтреба да се и у јолијици еволуција и јромене сјавава не виде само као израз инјереса и необручене сјрасји за влашју.

Искрено, и аушор ових редова је за јрејходне две-јтри деценије јрешао јуј од еврофила, чак евроманијака, коме је решење свих решења био јуј ка зајадним либералним демократијама, до јозиције евроскејшника и дилеме да ли је ЕУ заједница својих јрађана ушемељена на демократијским вредностјима или систем ошужне и једва скривене владави-

не профита? Или се ради, као што је одавно констатиовао Морис Диверже, о разумевању Зајада као Јануса – боја са две образине и два лица?

У том оквиру, за чињенице да се и пре смрти Јосипа Броза калкулисало са немојућношћу оцетанка и сценаријима расјада групе Југославије или да су посредници у ЈУ-сукобу у предложена решења урађивали и сојствене интересе, понекад веома конкретне и ошљиве, нису знали само они који то и нису желели да знају.

Несјорним ми се чини да смо од „не може нам нико ништа“ до „ЕУ нема алтернативу“ прешли јун круи. Добијање дајума за почетак прејовора са Евројском унијом довело је до комљетној прекоњоновања пољитичке сцене у Србији након избора за национални парламенти 2014. године. Тиме се, уједно, шестира и подришка и сјремности и сајласности да се обаве кључне пољитичке промене, укључив и оне усјавне. Овај тренушак јесте и основна вододелница за све сјранке у Србији које ће се дефинитивно профилисати на оне које су прејив евројској идентитетиа и оне које су (не)критички за.

ЕУ, као заједница којој шежимо, има јасну убејујућу и условљавајућу моћ и мојућности да усмерава, меко или шврдо, како економске (не)прилике, шако и домаће законодавство и пољитичку праксу. То је нешто што ће, појуш Дамокловој мача, бити сјално над јлавом пољитичких акшера у Србији. Пришом, не мислим да ће процес евројских иншејрација Србије крајко шрајати, као и да ће сви захшеви бити прихватљиви.

Шансе за редуковање корупције и исказивање пољитичке воље за усјосјављањем владавине јрава, а не партијских олијархија, расш, наравно, са појачавањем „пријашњеској сјиска“ ЕУ, која је за све земље у нашем рејону пожелна пољитичка десјинација. Но, пољитика условљавања ЕУ

на овом простору ће бити ефикасна само уколико је понуда за чланство извесна и ако трошкови сапалашавања са захтевима ЕУ нису превисоки за владајућу политичку елиту. У том случају, постојусловенске политичке елите имају интерес да искористе моћности које произилазе из чланства у ЕУ, као и да прегувере високе трошкове непродуктивно живања. Оне ће настојати да, ако не баш сирече, оно бар прикрију – „софистицирају” коруптивне активности и недемократске исходе и мануре у замену за максимализовање бенефица.

Други, за тражане кључни, шест за одговор на питање – ко је ко на политичкој сцени – биће (не)стремности странака да уђу у реформу изборног законодавства која би довела до тога да кандидати зависе од воље бирача, а не од партијских олиархија, као што је до сада био случај. Без промене изборног система, и без заустављања журиша партијских комесара на позиције унутар јавних предузећа и социјалних установа нема реформе политичког система, али ни озбиљних шанси да се смањи коруптивно деловање.

Претходно вишеструко урушаване демократске аутономије медија, али и Универзитета, под националним или „еврокомпјабилним” зашитама, свеједно, и то од стране тогово исних извођача, неодолливо ме је подсетило на Маркову синтаму да се историја понавља. Истина, премјерно као реална, ауθενична трагедија, а онда у репризама, као фарса. Након 2000-те, бескрајним релативизацијама, комерцијализацијама и неинтерентним приватизацијама, постојно су демонтиране и обесмишљаване и аутономне медијске куће и факултети на којима се још нешто учи, а не само „сичу” или кујују дипломе. Последично, сада прича о аутономији и захтеви који се, од рецимо студента, постављају једва да личе на некадашњи наратив и енерију.

Лоика обесмишљавања, упросечавања и производње симулакрума је тако граја свакој популистичкој власти. Данаас је она загобила форму демократијације и до неке мере банализације у употребу насиља које тиме није ништа мање насиље. Најрадно питање је: колико мало треба да властима да бих некој области у (шаблоидним) медијима?

Независности и прединфарктно стање српске економије даље унижавају и обезвређују и права и квалитете грађана Србије, чинећи их социјално зависним. То им, фактички, онемоћује да контролишу јавну и политичку елити, стално их држећи у стању у коме не могу да одвуку црпу и прозову и казне одговорне за неуспелу и коруптивну приватизацију и одсуство сваке развијене развојне стратегије.

Данас су, не само у Србији, зависни и синдикали, суочени са кризом и независношћу, на коленима. Знаке опора и живота дају тек они који нису још потпуно уништени, а истовремено се без њихових услуга не може – слободне професије попут адвоката или полицајци, наставници и учитељи, који могу бар да пробају да блокирају систем.

Сви остали гину на шкрте и живе у страху од губитка посла. Они су губитници транзиције, доглатно замајавани медијима и млевени у колективну масу која се лако обликује. Очајни су, њевни, и желе да виде вођу који ће им омогућити да живе боље, или који ће се, бар, осветити онима збој којих они живе лоше. У сваком случају, као и сваки зашворени поредак, који се базира на харизми једној и/или фрустрацији мнојих, то није основа на којој се може трајити стабилан и демократски поредак. Приде још и економски ефикасан.

Докле јоу Србија не буде имала, кроз социјални дијалој договорену и јасну развојну стратегију, али и механизме за устврђивање одговорности за њено (не)осстваривање неће

бићи бољићка. Бићемо од избора до избора све задуженији и задуженији.

Примера ради, да нисмо, за последњих десетак година, изгубили пола милиона радних места и да имамо преко два милиона незапослених, не би било толико страшно што имамо 700 хиљада људи у јавном сектору. Овако ми сви као да седимо на врху чиоде. Морамо да сазнамо ко је одговоран за оволику деиндустријализацију привреде и слабе ефекте приватизације и где нам се дешава толики способни предузетници. Или су на површини још увек „барони“ приватизације и успешни монополисти.

Да ли је решење у томе да за све окривимо „нераднике“ и синдикале и одузмемо им, под фирмом да ће флексибилности (чијај несиурности) посла довести до развоја, још понешто од радних права. Ко још може да поверује у то да нас је презаштићености незапослених, а не монополи, незнање и корупција, довела овде где јесмо?

Неуспешне, у мреже монополиста заробљене државе, да би преживеле, „извозе“ младе и образоване и „солидарно“ опорезују директно средње слојеве - лекаре, професоре, судије..., а да не утврђују довољно намену и механизме контроле тако прикућених средстава. Посредно, што ће се огразити и на најсиромашније слојеве друштва и у таквој атмосфери нема побољшања ни за њих.

На другој страни, и сами грађани и грађанке треба да почну да мисле својом главом и да раде на себи и свом образовању. Нико не може да на државу гледа као на шупора, који нас љуба од колевке па до гроба. Та времена су неоправдано прошла.